

OSMANLI ARAŖTIRMALARI

XXXIV

NeŖir Heyeti - Editorial Board

Halil İNALCIK - İsmail E. ERÜNSAL

Heath W. LOWRY - Feridun EMECEN

Klaus KREISER - Bilgin AYDIN

Misafir Editörler - Guest Editors

Mustafa S. KüçükaŖcı - Cengiz Tomar

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

XXXIV

PROF. DR. MUAMMER KEMAL ÖZERGİN
HATIRA SAYISI - II

İstanbul - 2009

KRONOLOJİK NOTLARIYLA 19. YÜZYIL OSMANLI MÜZECİLİĞİ

Selçuk MÜLAYİM*

“Hayatın maddi olaylarıyla ancak kronoloji yapılabilir. Kronoloji de aptalların işidir.”

(C. Meriç, *Bu Ülke*, İletişim, İstanbul 1994 (9), s. 237).

Kurumlara yansıyan değişimler Osmanlı devlet ve toplum yapısında her dönem için geçerli olmakla birlikte, birikimlerin âni ve şiddetli patlamalarla ortaya çıktığı süreçler 19. yüzyılda yoğunlaşmıştı. Söz konusu dönemde görülen bir başka gerçek şu ki; farklı alanlardaki değişimler aynı ivmeyi göstermemişlerdi. Bunlar arasında, kesin sonuca ulaşanlar, sürüncemede bırakılanlar ya da büsbütün akim kalanlar, tuhaf bir biçimde aynı sahne içinde yan yana durmaktadırlar.

Eski eser ve müzecilik anlayışındaki girişimler, tıpkı Sanayi-i Nefise ya da Dârülfünun denemeleri gibi, nispeten çatışmasız fakat arızalı ilerleyebilen yeniliklerdi. Bir başka deyişle, âsâr-ı atika konusu, imparatorluğun toprak kaybı ve devletin iktisadi çöküntüsü yanında, dolaylı ve ikincil sorunlar arasındaydı. Ağır ve ciddi bunalıma sebep olduğu düşünülen dış borçlar ve kapitülasyonlara göre, aristokratik bir ayrıntı sayılan eski eser konusu gündemin alt sıralarına itilirken, payitahtta bir müzenin kurulması işi de alaf-ranga bir öykünmenin tamamlayıcısı sayılmıştır. Öte yandan, bir teceddüt

* Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü

devrinin ana gayesi eskiyi kapatmak iken, koruma, teşhir ve değerlendirme vb. girişimler mahiyeti icabı eski'yi konu almaktaydı. Bu nedenle, eskiye ilişkin şeyler büsbütün ortadan kaldırılmasa da, âsâr-ı atika ve bu kavrama bağlı pek çok kurumsal yenilik tereddütle karşılanabiliyordu.

19. yüzyılın ilk yarısında, âsâr-ı atikacılığın başlangıç halindeki girişimlerinde karşımıza çıkan ikinci husus "hangi eski" sorusunda düğümlenmektedir. Anlaşıldığı üzere sorun, yönetici iradenin kadim'den ne anladığına, tarih ve maziye hangi güncel pratikler için canlı tutmak istediğine bağlı olduğu gibi, süreçleri hızlandıran veya tökezleten, yönetimdeki farklı kesimlerin ayrılan idealleriyle de yakından ilgiliydi. Osmanlı topraklarındaki arkeolojik kazılar, müzecilikten daha yaygın ve hızlı yürüyordu. Çünkü, iki farklı anlayış, birbirinin devamı olması gereken süreçleri daha baştan birbirinden ayırmışlardı. Osmanlı hükümetlerinin taşla-toprakla uğraşacak vakitleri yoktu. Devletin can pazarına düştüğü bir sırada Batılı arkeologlar bu fırsatı ganimet bildiler. Louvre ve British Museum en çok 19. yüzyılda şenlendi.

19. yüzyılda konu, daha önce hiç olmadığı derecede karmaşık ve çok boyutlu hale gelmiştir. Osmanlı yöneticilerinin eski esere karşı tutumları ve müzecilik anlayışlarındaki değişme, litürjik inanç eşyası ile Osmanlı topraklarındaki arkeolojik eserlerin ayrı tutulmasını engelleyememiş, anlam boyutları ve kaynaklarına göre eşya gruplarının farklı müzelere giden yollarını da belirlemiştir. Her yıl Ramazan'ın 15'inde Topkapı Sarayı'nda Hırka-i Saadet ziyareti yapıldığını biliyoruz. Bu anlamdaki kutsal eşyanın bir müze objesine dönüştürülmesi düşünülmediği gibi, arkeolojik eserler de hiç ciddiye alınmadı. Genellikle taşların götürülmesinde bir beis görülüyordu. Zaten Avrupalı arkeologların da istediği buydu. 1867'den sonra uyanabilen Hükümet, peş peşe Âsâr-ı Atika Nizâmname'leri yayınladı. Ama giden gitmişti.

Kısa bir girişten sonra, Osmanlı müzeciliğinin uzun öyküsünü anlatmak yerine, müzelerin kurumsallaşma aşamalarını ve eski eserlere ilişkin her türden, kopuk ve bugün için ayrıntı gibi gözükken günlük notları bir kronoloji halinde düzenleyerek, bu öyküyü yazacak araştırmacıya güvenilir bir altlık

sunmak istedik. Bu kronolojiyi, şimdilik bir özet saydığımızdan, her bir notun kaynağını aynı yerde göstermek yerine, kaynakları metin sonunda topluca vermek istedik.

Aşağıdaki kısa metin yüz yıllık bir başlangıç dönemiyle sınırlı tutulmuştur. 1900'den sonraki süreçler; İttihatçılar'ın izledikleri siyasetin kültür alanlarına yansması, Sultan II. Abdülhamid'in siyaseti, Osman Hamdi Bey'in arkeolojik kazı ve müzecilik alanlarındaki adımları ile müzelerin İstanbul dışındaki şehirlerdeki gelişmesi açısından son derecede önemlidir. Bu anlamda, yüz yıl ile yaptığımız sınırlamanın Osmanlı tarihinin anlamlı dönüm noktalarıyla henüz ilgisi yoktur.

KRONOLOJİ

1800

- Mısır'da bulunan Fransız ordusu Heliopolis'i de ele geçirerek, 1798'den beri işgal altında başlatılan eski eser yağmasını sürdürürler.
- 1799'dan beri Atina akropolünde çalışmalar yapan Lord Thomas Bruce Elgin, Partenon Tapınağı'nın metoplarını yerlerinden sökerek, bunları İngiltere'ye taşımak üzere hazırlık yapmaktadır.

1801

- 20 Nisan: Kerbela'yı basan Vehhâbiler, Meşhed-i Hüseyin'i tahrip ettikten başka, burada bulunan altın, gümüş ve diğer değerli eşyayı yağmaladılar.
- Kasım: Bursa Orhan Gazi Türbesi (1360), içindeki değerli eşya ile birlikte yanar.
- Fethi Ahmed Paşa (Rodosizâde)'nin doğumu (ölm. 15 Ocak 1858, İstanbul).

1802

- 9 Aralık: Topkapı Sarayı'nın yakınında başlayan yangın, devlet silah cephaneliği (arsenali) niteliğindeki Cebehâne'ye de zarar verir. Cebehâne adıyla

la işlev gören Aya İrini'nin kuzeydeki kemerli bölümlerinde, güzler, harp ganimeti ağır silahlar ve sancaklar yer almaktaydı. 1726 tarihli kapı kitabesine göre yapı "Dârülesliha" olarak da anılmaktaydı.

1803

- Nisan-Mayıs: Medine'yi ele geçiren Suud bin Abdülaziz Kâbe'yi tahrip ettirip, değerli eşya ve kutsal emanetleri yağmalatır, Hz. Muhammed'in kabrinde korunmakta olan mücevherler Vehhâbiler tarafından gasp edilir. Bu eşyanın bir kısmı 1818'de geri alınmıştır.
- 23 Eylül: İstanbul Âsâr-ı Atika Müzesi müdürlerinden Phillip Antan Déthier'nin doğumu. Kerpen, Köln, Almanya (ölm. 3 Mart 1881, İstanbul).

1804

- 30 Mart: Topkapı Sarayı Destar Odası'nda bulunan sorguçlu destarlardan biri üzerinde yer alan 5-6 kıratlık elmaslardan birkaçının çalındığı fark edilir.
- Costume de la Turquie/Octavien Dalvimart, Londres.

1807

- 18 Şubat: Emir Suud bin Abdülaziz öncülüğündeki Vehhâbiler, Medine'yi ele geçirip türbeleri yıkarlar, hazinedeki değerli eşya ve mücevherleri gasp ederler. Yağma ve talan 30 Nisan'a kadar sürmüştür.
- Bir ayaklanma yılı olan 1807 boyunca pek çok yapı ortadan kaldırılmış veya yangınlarla hasar görmüştür. 1726'da "Dârülesliha" adıyla oluşturulan Aya İrini, Kabakçı Mustafa Ayaklanması nedeniyle geçici olarak kapatılmıştır.

1811

- Hz. Osman zamanından kaldığı düşünülen bir mushaf, Mehmed Ali Paşa tarafından Mısır'dan İstanbul'a gönderilerek, yazmanın Hırka-i Saadet Dairesi'nde korunması sağlanır.

1814

- Pictoresque Representations of the Dress and Manners of the Turks/ William Alexander. Türkçesi 1933'te Muharrem Fevzi tarafından Türk Kıyafetleri ve Güzel Giyim Tarzları adıyla yayımlanmıştır.

1816

- Atina, Partenon Tapınağı'nın metopları Londra British Museum'dadır. İngiltere'nin İstanbul Elçisi Lord Thomas Bruce Elgin, tapınağın kabartmalarını 1799-1801 yılları arasında sökerek bunları İngiliz hükümetine satmıştır.

1817

- 16 Ekim: Mısır'da kazı ve araştırmalar yapmakta olan G.B. Belzoni, Firavun I. Seti'nin mezarını ortaya çıkarır. İngiltere adına kazı yapan Belzoni, Teb şehri buluntularını British Museum'a taşır.

1820

- 19 Nisan: Değirmenlik (Melos) Adası'nda bulunan ünlü Ventüs heykeli Fransızlar tarafından kaçırılarak Louvre Müzesi'ne konur.

1821

- Costume de l'Empire Turc/Lachaise, Paris.

1822

- Topkapı Sarayı, Hırka-i Saadet Dairesi'nin onarımını gösteren 18 satırlık kitabenin son beyiti şöyledir:
- “Medâr-ı fahr-i İzzet'tir bu tarih
- Makam-ı hırka-i bâlâ oldu bünyâd”.

1826

- 1726 tarihli kapı kitabesinde “Dârülesliha” olarak tanımlanan, fakat yaygın olarak “Cebehâne” adıyla bilinen Aya İrini, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması sırasındaki kargaşada saldırıya uğrar ve yağmalanır.

1828

- Bâbıâli'de Terziler Kârhânesi'nin temel kazısı yapılırken ortaya çıkarılan bir çömlek içinde 50 adedi altın olmak üzere pek çok sikke bulunmuş ve Darbhâne'ye teslim edilmiştir.

1830

- Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa, Luksor Tapınağı (Mısır) önündeki obeliski, Fransa Kralı Louis Philippe'e armağan olarak gönderir. Obelisk, 1833 veya 1836'da Paris, Concorde Meydanı'na dikilecektir.

1837

- 23 Kasım: Hz. Muhammed'e ait bir asa ve kisve-i şerif onarım için Mısır'a gönderileceğinden, Topkapı Sarayı Divanhânesi'nde yapılan törenden sonra, objeler Münif Fırkateyni ile Bahçekapı'dan yola çıkarılır.

1839

- 6 Temmuz: Onarılmak üzere Mısır'a gönderilmiş olan kisve-i şerif, Üsküdar Ayrılık Çeşmesi'ne gelir. Padişah'ın o civardaki Osman Paşa Kasrı'nı teşrifi ile karşılanan kisve-i şerif Topkapı Sarayı'na nakledilir.
- 3 Kasım: Gülhane Hatt-ı Hümayunu adıyla okunmuş olan metin, kırmızı bir atlas kese içinde, Topkapı Sarayı Hırka-i Şerif Dairesi'ne konur.

1840

- Vilayetlere gönderilen bir genelge ile, eski eserlerin saptanması ve değerli görülenlerin İstanbul'a ulaştırılması istenir.

1841

- Sultan Abdülmecid için yapılan, her biri 48 kilo ağırlıkta ve 6282 adet pırlanta kakmalı iki adet som altın şamdan Topkapı Sarayı Müzesi'ndedir.

1842

- 30 Aralık: Osman Hamdi Bey'in doğumu. İstanbul. Sadrazam Müşir Edhem Paşa'nın büyük oğlu, Halil Edhem (Eldem), Mustafâ ve Galib'in ağabeyleridir (ölm. 20 Şubat 1910, Kuruçeşme, İstanbul).

1845

- Esliha Anbarı olarak kullanılan Aya İrini'nin bir bölümünde antik eserler toplanmaya başlanır. Bu bina 1868'de müze adıyla tanımlanacak, askeri malzeme ile arkeolojik eserlerin ayrılması yoluna gidilecektir.

1846

- Esliha Anbarı adı altında gelişmekte olan Aya İrini koleksiyonu, Fethi Ahmed Paşa'nın girişimiyle ikiye ayrılır. Yunan, Roma ve Bizans olarak belirlenen eserler "Mecma-i Âsar-ı Atika" adı altında toplanır. Daha sonraları askeri müzenin koleksiyonunu oluşturacak malzeme "Mecma-i Esliha-i Atika" ayrılır. 1875'te Aya İrini "Müze-i Hümâyün" adını alır.
- Topkapı Sarayı'nın Orta Kapısı (Bâb-ı Selam)'nın iç tarafında bulunan porfir lahitler Aya İrini'ye taşınır. Ancak bunlardan ikisinin kapağı bir çınar ağacının altında kaldığı için çıkarılamaz. Bu durumu belirtmek üzere revak direklerinden biri üzerine 1846 tarihli bir not yazılır. Daha sonra bu nota göre kapaklar çıkarılarak lahitlere oturtulmuştur.
- Halikarnassos (Bodrum) Mavzoleumu'nda kazı yapan Büyükelçi Lord Canning, kabartma ve heykellerden 12 tanesini İngiltere'ye götürür. British Museum'daki Mavzoleum kapısı için şunlar yazılıdır: "Sultan Mecid tarafından Viscount Stratford Radcliffe'e ve onun tarafından British Museum yöneticilerine armağan edilen Mausoleum alındığı, 1846."

1847

- Yavuz Selim Camisi'ne nakledilen Hırka-i Saadet'in etrafına parmaklık yapılır.
- Ayasofya'nın onarılmasına katkıda bulunacaklara verilmek üzere altın, gümüş ve bakırdan Tamir-i Ayasofya-Madalyası ihdas edilir.
- H. Layard, arkeolojik kazı yapmak üzere Osmanlı Hükümeti'nden izin istediğinde, Meclis-i Hass-ı Vükela şu yorumu yaparak izin verir: "Saye-i şâhânedede böyle taşlar memleketimizde boldur, onların hepsini götürsünler, yalnız altın ve gümüşe dair bir şey varsa onları bize bıraksınlar."
- Ayasofya Camisi'nin onarımı sırasında, çevrede yapılan kazı ve temizlik sürecinde, Sultanahmet Meydanı'ndaki Burmalı Sütun'a ait parçalardan biri (yılan başı) bulunmuş ve G. Fossati tarafından Müze'ye teslim edilmiştir.

1850

- Barthelmy adlı bir Fransız'ın Mısır'da bulduğu Hz. Muhammed'e ait bir mektup Topkapı Sarayı, Hırka-i Saadet Dairesi'ne konur.

1851

- 25 Mart: Hırka-i Şerif Camisi ibadete açılır. Sultan Abdülmecid'in mukaddes hırka adına Fatih'te yaptırdığı cami ibadete açılır. Hırka ziyaretini Ramazan'ın 15'inde Valide Sultan'ın açması bir gelenek olmuştur.
- 18 Kasım: Fransız edebiyatçısı Gustave Flaubert İstanbul'da bulunduğu sırada Aya İrini'deki müzeyi ziyaret eder.
- Kâbe'deki Hacer-i Esved'in gümüş çerçevesi alınıp yerine altın bir çerçeve konur. Çıkarılan gümüş çerçeve Topkapı Sarayı'nda Hırka-i Saadet Dairesi'ne konur.

1856

- İngiltere'nin İstanbul'daki elçisi H. Layard Venedik'te bulunduğu bir sırada, karşılaştığı bir tablonun Fatih portresi olduğunu ve Bellini'nin imzasını taşıdığını fark eder. Tabloyu satın alan Layard, Londra British Museum'a götürür. Tablonun Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan kopyası 1907'de F. Zonarro tarafından yapılmıştır.
- Yedikule'de korunan toplar, Mecmâ-i Ešliha-i Atika adıyla bilinen Aya İrini'ye nakledilir.
- Elbise-i Atika, Les Anciens Costumes, Musée dans costumes turcs de Constantinople/G. Brindesi.

1857

- Oscanyan ve Aznavur adlı iki Osmanlı tüccarı, Londra, Hyde Park Corner'daki St. George's Gallery'de kostüm, silah, yeniçeri kıyafeti vb. eşyanın teşhir edildiği bir sergiyi "müze" adıyla açarlar.
- *Catalogue of the Oriental Museum*, Müze-i Osmaniye fi Londra/C. Oscanyan.

1858

- 14 Şubat: Fethi Ahmed Paşa'nın ölümü. İstanbul. (dğm. 13 Mart 1800). Çemberlitaş, Sultan II. Mahmud haziresinde yatmaktadır.

1859

- 31 Ağustos: Harbiye'de Askerî Müze açılır.

- Eylül: Yeni imal edilen Kâbe olukları yerine ulaştığından, eski oluklardan biri Hacı Rıza Paşa tarafından İstanbul'a getirilmiştir. Bahçekapı'da karşılanan oluk, törenle Topkapı Sarayı'na götürülür.

1860

- Anciens Costumes Turcs de Constantinople/Jean Brindesi, Paris.
- *Mecmua-yi Tasvir-i Osmaniyye*/Arif Paşa. Tarifat-ı Eşkal-i Elbise-i Atika ve Tavzihat-ı Ahval-i Münasebet-i Kadime-i Devlet-i Âliyeyi Mübeyyin Defteridir. (Les Anciens Costumes de L'Empire Ottoman Depuis l'Origine de la Monarchie Jusqua á la Reforme du Sultan Mahmoud-Recueillis par S.Ex. le Muchir Arif Pacha, Paris).

1861

- 31 Mayıs: Köstence demiryolu inşaatı sırasında ortaya çıkan antik eserlerin şirketle devlet arasında bölüşülmesi için komisyon kurulur.
- 24 Haziran: Halil Edhem (Eldem) Bey'in doğumu, İstanbul (ölm. 17 Kasım 1938, İstanbul).

1862

- 8 Şubat: Sultan Abdülaziz Belçika'da kurulmuş olan Eski Eserler Cemiyeti'nin kurucu üyeliğini kabul eder.
- 23 Aralık: (tarihi) *Tasvir-i Efkâr*'da, Kuzguncuk Ermeni Kilisesi'nin soyulduğu ve bazı şüphelilerin yakalandığı bildirilir.

1863

- İzmir-Aydın demiryolu inşaatını yapan şirketle yapılan anlaşma gereğince, hafriyat sırasında ortaya çıkacak eserlerin tümü Osmanlı Devletine bırakılacaktır.
- Efes'te, İzmir-Selçuk demiryolu inşaatı sırasında çalışan T. J. Wood'un British Museum adına yürüttüğü kazılarda Artemis Tapınağı ortaya çıkar. 1874'e kadar süren bu kazılarda çıkan kabartmalı sütunlar ve diğer eserler Londra'ya gönderilmiştir.
- Antalya'da, iki testi içinde bulunan 492 adet sikke Müze-i Hümayun'a teslim edilir.
- *Defter-i Meskûkat-ı Osmaniye*/Paskal Bilezikçioğlu, Dersaadet.

1866

- 15 Haziran: Ayasluk'ta çıkan arkeolojik eserlerin İngiltere'ye gönderilmesi için izin verilir.
- İstanbul'da bir müze binası yapılmak üzere, Çemberlitaş'ta II. Mahmud Türbesi'nin karşısında bir arsa belirlenir, ancak bu girişim sonuç vermemiş, arkeolojik malzeme birkaç yıl sonra Çinili Köşk'e taşınmıştır.
- Sultanahmet'te Mekteb-i Sanayi Binası'nın batı kanadı mimar R. D'Arconco tarafından restore edilerek "Yeniçeri Müzesi" adıyla halka açılır. Müzede çoğu alçıdan, birkaçı balmumundan yapılmış mankenler sergilenmektedir.

1867

- 1 Mart: Âsâr-ı Atika Nizamnâmesi yayımlanır.
- Mayıs: İstanbul'da bir müze binası yapılmak üzere, Çemberlitaş'ta II. Mahmud Türbesi'nin karşısında yer ayrılır.
- Sultan Abdülaziz Avrupa seyahati sırasında (21 Haziran-7 Ağustos) Louvre Müzesi'ni gezer.
- Âsâr-ı Atika Nizamnâmesi yürürlüğe girer.
- İstanbul Âsar-ı Atika Müzesi'ndeki bir kısım çivi yazılı tablet Paris Fuarı'nda sergilenir.

1868

- 18 Ocak: (4 Şevval 1285) tarihli Sadaret tezkiresinde "Açılacak müze için tahsis edilen yüzbin kuruş kâfi gelmeyeceği için bu miktarın ikiyüzbin kuruşa çıkarılması ve bu hususta etraflı bir nizamnâme yapılması" istenir.
- Kanuni Sultan Süleyman döneminde, Macar Kralı Matya Korven'in kütüphanesinden getirilerek Osmanlı Sarayı koleksiyonuna katılmış olan yazmalardan 14 adedi Avusturya İmparatoru ve Macar Kralı'na hediye edilir. Sultan Abdülaziz 1867'deki Avrupa seyahati dönüşünde Peşte'ye uğramış bu sırada bir Macar tarihçi kendisine Türkçe bir arıza vererek bu kitapların Budapeşte Üniversitesi'ne hediye edilmesini istemiş, Sultan bu isteği kabul etmişti.
- Çanakale'de bulunan ve 1464'te "Ali" adlı bir döküm ustasının imal etmiş olduğu vidalı top, İngiltere Kralı'nın ısrarlı isteği üzerine, Sultan Abdülaziz tarafından kendisine hediye edilir. Top, bugün Tower of London Müzesi'nde sergilenmektedir.

- Kıbrıs'ta, toprak altından çıkarılan büyük bir top, Sultan Abdülaziz tarafından Fransa Kralı'na hediye edilir.
- Le Musée Sainte Irène, *Revue Archéologique*, II. S., 237-263/Alber Dumont. Müzehâne olarak adlandırılan Aya İrini binası ve içinde sergilenen eserler tanıtılmaktadır.

1869

- 29 Ocak: Sadaret makamından Maarif Nezareti'ne gönderilen bir yazıda "müzehâne" deyimini kullanılır. Zaman içinde; Müzehâne-i Şâhâne, Müze-i Âmire, Müzehâne-i Hümayun, Müze-i Osmanî ve Âsar-ı Atika Müzesi adları kullanılacaktır.
- 13 Şubat: (1 Zilkade 1285 tarihli) Âsar-ı Atika Nizamnâmesi yürürlüğe girer. 5 Mart: İstanbul Âsar-ı Atika Müzesi Müdürlüğü'ne E. Goold tayin edilir. 11 Eylül 1881 tarihine kadar bu görevde kalır.
- 8 Temmuz: Aya İrini Müzehânesi yeniden düzenlenmiş olarak, "Müze-i Hümayun" adıyla açılır. Müdür olarak atanan E. Goold'un çalışma yeri Maarif Dairesi (bugünkü Basın Müzesi)'ndedir.
- 27 Kasım: Mübarek Galib'in doğumu. İstanbul (ölm. 18 Şubat 1938).
- Aya İrini Müzehânesi'ndeki, Mecma-i Âsar-ı Atika yeniden düzenlenerek, "Müze-i Hümayun" adını alır. Müze 1875'e kadar halka açık değildir. Bu yıllık bir irâde-i şâhâne ile "Avrupa'daki emsalleri üzere bir müzehâne açılması" dile getirilir (BB, İrâde, Dahiliye No. 41355). Esad Efendi, rütbe-i ûlâ ile, müzehâne görevlisi olarak atanır.
- 13 Şubat tarihli Âsar-ı Atika Nizamnâmesi'nde özetle; Osmanlı ülkesinde eser araştırmanın Maarif Nezareti'nin iznine bağlı olduğu, kişi mülkiyetindeki arazide ele geçenlerin o kişiye ait olduğu, sikkeler hariç, eserlerin yurt dışına çıkarılmayacağı hükümleri yer alır.

1870

- 21 Haziran: Yeni bir Eski Eser Nizamnâmesi yayımlanır. Buna göre arkeolojik kazılarda bulunan eserlerin yarısı devlete bırakılacaktır.
- Kıbrıs'taki toplardan yedi tanesi hediye olarak İtalya Kralı'na gönderilir.

1871

- 10 Nisan: Ayasuluk'ta Artemis Tapınağı'nı kazan John Portela Wood, kazı iznini uzatarak eserleri ülkesine taşır.

- H. Schliemann'a Hisarlık (Çanakkale)'da kazı yapması için izin verilir.
- 21 Kasım: Terenzio, Âsar-ı Atika Müzesi'nde "muhafızlık" görevine başlar.
- Âli Paşa'nın ölümü üzerine, yazı takımı Bismark'ın isteği ile Almanya'nın İstanbul Sefiri tarafından satın alınarak Berlin Müzesi'ne gönderilir.
- Müze-i Hümayun müdürlüğünde Goold'un görev süresi biter, Mahmud Nedim Paşa'nın sadarete gelmesiyle birlikte Asâr-ı Atika Müzesi kapatılır. Avusturya Elçisi Freiherr Prokesh Osten'in tavsiyesi üzerine Terenzio adlı bir ressam eski eser koleksiyonunun başına getirilir. Maarif Nazırı Ahmed Vefik Paşa'nın çabalarıyla müze yeniden açılır ve müdürlüğe P.A. Déthier atanır.
- Hz. Muhammed'in Gassânî Kralı'na yazdığı bir mektup, Fransız asıllı Perpinyani adlı kişiden alınarak Hazine-i Hümayun'a konur.
- Kemal Paşa'nın Maarif Nazırı olduğu sırada, müze koleksiyonundaki sikkelere Maarif Nezareti'ne devredilir.
- Ayasluk (Efes/Selçuk)'taki İngiliz kazılarında bulunan eserler yurt dışına çıkarılır.
- Catalogue Explicatif, Historique et Scientifique d'un certain nombre d'objects contenus dans le Musée Imperial de Constantinople, fondé en 1869 sous la Grand Vizirat de son Altesse Aali Pacha/E.Goold, Constantinople, Imprimerie A. Zellich, Galata. 147 eserin tanımlandığı 58 sayfalık kitap, müzede görevli ressam Limonciyan'ın 10 adet litografisiyle zenginleştirilmiş olarak ilk müze kataloğudur. Bu kitapçığın Türkçe metni *Takvim-i Vekayi*'de dizi halinde yayımlanmıştır. 1868'de Alber Dumont, benzeri fakat daha özet bir yazıyla *Revue Archéologique*'te bir tanıtım yapmıştır.

1872

- 22 Mayıs: Hırka-i Saadet Dairesi'ne konulan mukaddes emanetler ziyarete açılır.
- 15 Haziran: Aya İrini müzesini gezmek isteyenlerden yüz para ücret alınır.
- Ağustos: 1871'de kaldırılan Müze Müdürlüğü yeniden oluşturulur ve bu göreve Philip Anton Dethier getirilir. Dethier ölüm yılı olan 1881'e kadar bu görevde kalacaktır.
- Maarif Nazırı Ahmed Vefik Paşa, Müze-i Hümayun'un tekrar açılmasını sağlar. P.A. Dethier'nin müdür olarak atandığı müzeyi gezen ziyaretçilerden 100'er para giriş ücreti alınır.

1873

- 31 Mayıs: Troya'da kazı yapmakta olan H. Schliemann, Priamos Hazinesi'ni bulur.
- 6 Haziran: Troya'da, "Priamos hazinesi" olarak tanımlanan eserleri bulan H. Schliemann tüm buluntuları Atina'ya kaçıır.
- 16 Kasım: Maarif Nezâreti'nden Bâbiâli'ye yazılan yazıda, Cebehâne (Aya İrini)'nin müze için uygun olmadığından söz edilir.
- 20 Aralık: Maarif Nezâreti'nden Hazine-i Hassa Nezâreti'ne yazılan yazıda, eski eserlerin Çinili Köşk'e nakledilmesi önerilir.
- Bergama Akropolü'nde kazı yapmakta olan Carl Humann, bulduğu parçaları Berlin'e gönderir. Buradaki kazılar 1877'de ruhsatlı olarak devam edecektir.
- Samotrake (Semadirek) Adası'nda A. Conze, Avusturya adına kazı yapar. 1875'te tekrar kazı yapmış, buluntuları Viyana'ya göndermiştir.
- İstanbul'da Aya İrini'de toplanmış olan Mecma-i Âsar-ı Atika'nın Çinili Köşk'e taşınması için gerekli hazırlıklar başlatılır. 1726 yılında Aya İrini'de "Dârülesliha" adıyla oluşturulan ilk müze bir depo niteliği taşıyordu. 1726 yılında oluşturulan bu birikim, Şeyhülislam Veliyüddin Efendi'nin şu tarih beyitiyle kurumlaşıyordu:
- "Düşürdüm Şehriya itimamına bi bedel tarih
- Bu dar-ı esliha revnak nümün oldu mübarek bad".
- Çanakkale'deki terkedilmiş Ermeni Kilisesi müze olarak kullanılmaya başlanır. Bina bugün Namık Kemal Kültür Merkezi olarak kullanılmaktadır.
- Hz. Muhammed'e ait olduğu kabul edilen nalınlardan biri Hakkâri'de bulunarak İstanbul'a getirilir. Sahibinden satın alınan Nal-i Saadet bugün Topkapı Sarayı Kutsal Emanetler Dairesi'ndedir.
- Elbise-i Osmaniye/Marie de Launay; *Les Costumes populaires de la Turquie en 1873*, à Vienne. Texte par son excellence Hamdy Bey, Commission Général et Marie de Launay, Membre de la Commission Imperiale et du jury International, Phototype Sébah, Constantinople, Imperimerie Du Levant Times and Shipping Gazete.
- 320 sayfa metin, 74 levhadan oluşan, Türkçe ve Fransızca olarak basılan kıyafet albümünün fotoğrafları Pascal Sabah'ın Beyoğlu, Tomtom Sokakları'ndaki stüdyosunda çekilmişti. Kitap, E. Üyepazarcı'nın çevirisiyle 1999'da Sabancı Üniversitesi tarafından basılmıştı.

- *Müze-i Askerî Osmanî Züvvarına Mahsus Rehber*, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul 1290.

1874

- 13 Şubat: Bir müzecilik okulu açılması konusunda Sadaret tezkiresi Padişah'ın onayına sunulur. 14 Şubat'ta öneri uygun bulunur, gereğinin yapılması istenir. "İzzettiniye" adıyla ve müzeye bağlı olarak açılması düşünülen okul tasarısı gerçekleştirilmemiştir.
- 6 Nisan: Osmanlı Hükümeti, Priamos Hazinesi'ni kaçıran H. Schliemann aleyhine Atina'da dava açar. Troya'dan Atina'ya kaçırılmış olan Priamos Hazinesi'ni geri almak üzere dava açan Osmanlı hükümeti bu davayı kaybeder. Bu arada Almanya'ya kaçırılan hazine 1882'de Berlin'de sergilenir. H. Schliemann ölmeden az önce hazineyi Almanya'ya bağışlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında Berlin Hayvanat bahçesinin altındaki bir sığınakta saklanan hazine, Mayıs 1945'te Kızıl Ordu'nun şehre girmesiyle ortaya çıkarılır. Moskova'ya gönderilen hazine Puşkin Müzesi'ne teslim edilir. 260 parçadan oluşan hazine 16 Nisan 1966'da Moskova Puşkin Müzesi'nde tekrar sergilenmiştir.
- 7 Nisan: (tarihli) Âsar-ı Atika Nizamnâmesi yayımlanır. Özetle, eski eserlerin devlet malı olduğu, izinli kazılarda bulunan eserlerin paylaşılması konularını içerir.
- Ertesi yıl dört maddelik değişiklik yapılır. Âsar-ı Atika Nizamnâmesi, ilk kez 36 maddelik bir yasa halinde yürürlüğe girer. P.A. Dethier'nin müze müdürlüğü sırasında ve Abdülatif Subhi Paşa'nın çabasıyla yürürlüğe giren nizamnâmeye göre, toprakta bulunan her şey devlete aittir. İzinli kazılarda buluntunun 1/3'ü arazi sahibi ve diğer 1/3'ü kazıya yapana kalmak üzere bölüşülür. Yabancılar ise bulduklarının 1/3'ünü yurt dışına çıkarabileceklerdir. Bir kişi kendi arazisinde bulduğu eserlerin 2/3'üne sahip olacak, 1/3'ünü devlete verecektir. Her türlü araştırma ve kazı için Maarif Vekâleti'ne başvurmayı öngören bu nizamnâme, yağma ve eser kaçakçılığını hızlandırdığından, ertesi yıl dört maddesi değiştirilmiştir.
- Maarif Nezâreti'ne bağlı "İzzettiniye" adıyla bir âsar-ı atika mektebi (müzecilik okulu) açılmak istenmiş, bunun yazışmaları yapılmış, fakat böyle bir okul açılmamıştır.
- Gümüşhane, Sadak (Satala)'ta Alfred Bilioitti'nin kazısında ele geçen bronz kadın başı British Museum'a, birkaç buluntu da İstanbul'a gönderilmiştir.
- Kırklareli'nde "A" Tümülüsü'nün köylüler tarafından soyulduğu duyulur.

- Âsâr-ı Atika Nizamnâmesi, 20 Safer 1291, Matbaa-i Âmire 1291.

1875

- 3 Şubat: Âsâr-ı Atika Mektebi açılması için Padişah onayı çıkar.
- 6 Şubat: Âsâr-ı Atika Nizamnâmesi'nde yapılan bir değişiklikle "bulunan eserlerin tamamının devleti bırakılması" koşulu yürürlüğe girer.
- Bu yıla kadar Aya İrini'de korunan eski eserler ikiye ayrılarak, askeri malzeme Maçka Silahhânesi'ne, arkeolojik eserler ise Çinili Köşk'e taşınır. Çinili Köşk'ün Müze-i Hümayun olarak düzenlenmesi kesinleştiğinden binada bazı değişiklikler yapılır. Ön cephede revak altında bulunan merdivenler basık tavanlı olduğu için, P.A. Déthier'nin isteği üzerine, binanın cephesine dik bir merdiven yapılır. Tadilat, Romanyalı bir mimar olan Monterano'ya bırakılmış, bu mimar duvar çinilerinin bir kısmını sökmüş, bazı yerlerde ise üstlerini sıvayla örtmüştür. Bu işlemler sırasında bazı duvarlar yıkılmış veya delinerek kapı açılmıştır. Ocak ve nişler iptal edilmiş, kubbe kasnağındaki üç pencereden ikisi örülmüş, cepheye pencereler açılmıştır. Ahşap oymalı kapı kaldırılarak yerine demir kapı konmuştur. Binanın kimliğini değiştiren tadilat 1880'e kadar sürmüştür. Çinili Köşk, bir müze binasına dönüştürülürken, inşaat masraflarını karşılamak üzere, müze koleksiyonunda tür ve sayıca fazla olan bazı parçaların satılması da planlanmıştı.
- Hz. Muhammed'in, Gassanî Hükümdarı'na yazmış olduğu bir mektup, Fransız asıllı Perpinyani adlı kişiden satın alınarak Hazine-i Hümayun'a konur.

1876

- P.A. Déthier, Müze-i Hümayun masraflarını karşılamak üzere, Filip ve Iskender dönemine ait 847 adet altın şikkenin Maarif Nezareti tarafından satılığa çıkarılmasına göz yumar.
- Süleyman Fikri (Erten)'nin doğumu (ölm. 1962).

1877

- 17 Nisan: (tarihli) mektupla, Hariciye Vekili Saffet Paşa, "üçyüz yıldır Saray Kütüphanesi'nde bulunan 35 cilt yazmanın kendilerine hediye edileceğini" Budapeşte Üniversitesi Rektörlüğü'ne bildirir. Sultan Abdülaziz Avrupa seyahatine çıktığı sırada (1867) Peşte'ye uğramış, burada Abdülhamid'e bir Macar tarihçi kendisine Türkçe bir dilekçe vererek, İstanbul'daki bazı kitapların Budapeşte Üniversitesi'ne hediye edilmesini iste-

mişti. Sultan bu isteği olumlu karşıladığı halde yerine getirememişti. Macar tarihçi, V. Murad'a ve II. Abdülhamid'e isteğini tekrarladı. Mütercim Rüştü Paşa'nın hatırlatması üzerine, Sultan II. Abdülhamid bu ciltlerin gönderilmesine karar verdi. Kanuni Sultan Süleyman'ın Budin seferinde, Macar Kralı I. Hunyadi Mátyás (Mathias Corvinus)'ın Ofen'deki şatosundaki ünlü kütüphânedeki (Bibliotheca Corviniana) alınan 35 ciltlik *Macar Tarihi* İstanbul'a getirilmişti. Üç yüz yıldır Saray-ı Hümayun kütüphanesinde korunan bu yazmalar, Sultan II. Abdülhamid tarafından iyi niyet gösterisi olarak geri verilmek üzere bir sandık içine konur. 15 kişilik Osmanlı heyeti, Şeyh Süleyman Efendi başkanlığında ve Sultan'ın yaverlerinden Kaymakam Mustafa Tahsin Bey nezaretinde sandıkla birlikte İstanbul'dan yola çıkarlar. Trieste'ye çıkan heyet parlak bir törenle karşılanır. Buradan Viyana'ya geçerek kitapları Macaristan İmparatoru Franz Josef'e teslim ederler. Kitaplar, Peşte'ye gönderilir. Hariciye Nazırı Saffet Paşa'nın, Peşte Üniversitesi Rektörü'ne yazdığı mektupla birlikte sunulur. Buna karşılık, akıncı Tarhan Bey'in Peşte Müzesi'nde bulunan kılıcı Şumnu'ya gönderilip Serdar-ı Ekrem Abdülkerim Nadir Paşa'ya verilir. Kitapların iadesi sırasında, Şeyh Süleyman Efendi, Ali Şir Nevaî'nin 700 yapraklı bir kitabını da Budapeşte Milli Müze Kütüphanesi'ne hediye eder.

- İstanbul Asâr-ı Atika Müzesi'nde sekiz üyeden oluşan bir müze komisyonu kurulur.
- Tello (Mezopotamya, Girsu)'da, Fransa'nın Basra Konsolosu Vekili Erneste de Sarzec tarafından kazılara başlanır. 1879 ve 1880'de devam eden kazılarda, Lagaş Kralı Gudea ve Urnammu'nun heykelleri bulunur. Tüm buluntular Sultan II. Abdülhamid'in iradesiyle Fransa'ya verilir.
- 15 Mart günü Meclis-i Mebusan'ın açılış töreni dolayısıyla, İran Şahı'nın Kanuni'ye hediye ettiği taht Topkapı Sarayı'ndan Dolmabahçe Sarayı'na getirilir. Sultan bu tahta oturarak töreni izler. Divan-ı Hümayun da denilen Muayede Salonu'nda yapılan törenden sonra toplantılar Sultanahmet'teki büyük binada devam etmiştir.

1878

- 3 Haziran: İstanbul Âsar-ı Atika Müzesi'ne bağlı olarak görev yapmak üzere sekiz üyeli bir kurul belirlenir. Bir müze komisyonu oluşturulmuş ve üyeleri şu şekilde belirlenmiştir: 1. Müze Müdürü Dr. Dethier, 2. Müze Muhafızı Köçeoğlu Kırkor, 3. Eski Sikkeler Memuru Sebilyan Efendi, 4. Altıncı Daire Belediye Reisi Hamdi Bey, 5. Devlet Şûrası Üyesi Kara Todori Efendi, 6. Maarif Meclisi Üyesi Mustafa Efendi, 7. Rasadhâne Memuru Mosali, 8. Nafia Meclisi Başkâtibi Delaunay.

- 21 Kasım: Bergama arkeolojik kazı alanındaki malzemenin Almanya'ya taşınması başlar.
- Kargamış (Cerablus)'ta, İngiltere'nin Halep Konsolosu P. Henderson kazılara başlar. 1910 (Şubat)'da D.G. Hogarth, 1912'de L. Woolley ve Lavrence kazılar. 1914 Mayıs ayına kadar süren kazılar savaşa birlikte durur. Bazı eserler İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne, 1929-30'da Ankara'daki Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ne taşınır.
- Bergama'da kazıya başlamış olan C. Humann, bu çalışmaları sırasında Zeus Sunağı'nı Sultan Abdülhamid'in iradesiyle Berlin'e gönderir. Daha sonra A. Conze ve R. Bohn çalışmaları sürdürmüş, 1910-13 arasında W. Dörpfeld, H. Hepding ve P. Schatzman devam etmişlerdir. 1927'de T. Weigand kazıya başlar. 1936'ya kadar sürdürür. 1957-72 arasında Erick Boehringer kazar.
- Ninova'da, H. Rassam kazılara devam eder. Balavat kazılarak, III. Salmanazar dönemine ait bir bronz kapı bulunur. Bulunan 707 parça eserin önemli bir kısmı İngiltere'ye, 23 adedi İstanbul'a gönderilmiştir. Bronz kapağına ait parçalar 1903'te İstanbul'a gönderilir. Kazılara 1890'a kadar Budge devam edecektir.

1879

- Van, Toprakkale'de, Emilius Clayton ve Reynolds'un kazıya başlamaları. 1880'de H. Rassam devam eder. Buluntuların çoğu British Museum'a pek azı da İstanbul'a gönderilir.
- Bergama'da kazı yapmakta olan C. Humann, Zeus Sunağı'na ait parçaları, Dikili üzerinden deniz yoluyla, Berlin Städtische Museen'e gönderir. Daha sonraki yıllarda mimari parçalar birleştirilerek Pergamonische Museen adıyla bağımsız bir müze kurulacaktır.

1880

- 16 Ağustos: Müze-i Hümayun'un açılışı dolayısıyla Çinili Köşk'te tören. Asar-ı Atika Müzesi'ne dönüştürülen Çinili Köşk'ün açılışı Maarif Nazırı Münif Paşa tarafından yapılır. Sadrazam Mehmed Said Paşa'nın da bulunduğu törende, Mekâtib-i Âliye Müdürü Aristokli Efendi ve Müze Müdürü P.A. Déthier birer konuşma yapmışlardır.
- Eylül: Osman Hamdi Bey yeni açılan Müze-i Hümayun müdürlüğüne tayin edilir ve 1910'a kadar bu görevde kalır.

- 27 Kasım: Müze-i Hümâyun (Çinili Köşk)'un bu günden sonra, her gün açık olacağı, Çarşamba günleri kadınlara mahsus, Salı günleri giriş ücretinin 5 kuruş, diğer günlerde 2,5 kuruş olacağı ilan edilerek duyurulur.
- Müze olarak açılan Çinili Köşk, önce Romanyalı mimar Monterano tarafından elden geçirilmiş, bu arada duvarların iç yüzeyindeki çiniler sökülerek atılmıştı. Daha sonra döşemeleri Andon Kalfa değiştirmiş, binanın sakıf ve zemini Vasilaki Efendi tarafından çimentolanmıştır.

1881

- 9 Şubat: Âsar-ı Atika Nizamnâmesi yürürlüğe girer.
- 3 Mart: Müze-i Hümâyun Müdürü Phillip Anton Déthier'in ölümü (dğm. 23 Eylül 1803, Köln). Feriköy Katolik Mezarlığı'nda yatmaktadır.
- 13 Haziran: Çinili Köşk karşısında ilk müze binası açılır. Mimar A. Vallaury'nin projesine göre tek blok halinde inşa edilmiş, yan kanatlar daha sonra eklenmiştir.
- 4 Eylül: Osman Hamdi Bey'in Müze-i Hümâyun Müdürlüğü'ne atanmasına ilişkin padişah emri.
- 11 Eylül: 3 Mart günü ölen müze müdürü P.A. Déthier'in yerine, Edhempaşazâde arkeolog Osman Hamdi Bey Müze-i Hümâyun Müdürü olur. 25 Şubat 1910'a kadar bu görevde kalır.
- Trysa (Antalya, Kale ilçesi, Gölbaşı)'da Avusturyalı O. Bendorf'un kazısı. Heroon kabartmaları Viyana Kunsthistoriches Museen'e taşınmıştır.
- Nemrud Dağı (Adıyaman, Kahta)'ndaki heykellere ulaşan yol mühendisi Karl Sester, bilim dünyasına "Asur heykelleri" bulduğunu duyurur. 1839'da Moltke bu heykelleri fark etmişti. Buradaki ilk bilimsel araştırmayı 1883'te Osman Hamdi Bey yürütecektir.
- Myrina (Menemen, Ali Ağa Çifliği yakını) kazısı S. Reinach ve M. Potier buluntuların bir kısmını İstanbul Âsar-ı Atika Müzesi'ne, bir kısmını da Fransa'ya gönderirler.
- Âsar-ı Atika Müzesi olarak açılan Çinili Köşk'ün cephesinde dik çıkan merdivenler Osman Hamdi Bey tarafından söktürülmüş, iki taraftan çıkılan mermer merdivenler yapılmıştır. Daha sonra bu düzenleme de değiştirilip, galeri altına alınan merdivenler bugünkü şeklini almıştır.

1882

- 22 Şubat: (9 Şaban 1299) tarihli Âsar-ı Atika Nizamnâmesi yürürlüğe girer.

- 1 Mart: Maarif Nezâreti'nde korunmakta olan sikkeler, sayımı yapılarak Nâzır Mustafa Paşa'nın emriyle Müze-i Hümayun'a devredilir.
- 25 Haziran: (9 Şaban 1299) tarihli Âsar-ı Atika Nizamnâmesi yürürlüğe girer. Osman Hamdi Bey'in çabasıyla çıkarılan Âsar-ı Atika Nizamnâmesi ile eski eserlerin yurt dışına çıkarılması önlenir.
- C. Humann ve O. Puchstein Boğazköy, Yazılıkaya'da kabartmaların kalıplarını çıkarıp çizimlerini yaparak bunları Berlin'e götürürler.
- Troya'da, H. Schliemann'ın üçüncü devre kazıları başlar. Bu kazılar ölümlüne (1884) kadar sürer. 1874'te kaçırılan Priamos hazinesi bu sırada Berlin'de sergilenmektedir.
- İskenderiye Limanı'ndan yola çıkarılarak Amerika'ya gönderilen bir obelisk, daha sonra New York Central Park'a dikilir. Bir başka obelisk 1830'da Mehmed Ali Paşa tarafından Louis Philippe'e armağan olarak Fransa'ya gönderilmişti. Mısır'dan götürülen bir başka obelisk Londra'da "Kleopatra İğnesi" adıyla Victoria Embarkment'te yer almaktadır.
- *Conquête de Constantinople*/Geoffrei de Ville Hardoin, Paris.

1883

- *The Coins of the Turks in the British Museum*/S. L. Poole, Class XXXVI, British Museum, London.

1884

- 30 Ocak: (2 Rebiülahir) tarihli Âsar-ı Atika Nizamnâmesi özetle; arkeolojik buluntularının tamamının devlete ait olduğu, yurt dışına çıkarılamayacağı, tesadüfen ortaya çıkan eserlerin yarısının mülk sahibine ait olacağı hükümlerini taşır. 23 Nisan 1906'da yapılan küçük bir değişiklikle bu nizamname 1973'e kadar kullanılmıştır.
- 17 Nisan: İstanbul'a gelen Avusturya Prensi Arşidük Rudolf, Ayasofya Camisi ve Yeniçeri Müzesi'ni gezir.
- Osman Hamdi Bey'in çabasıyla hazırlanan ve Şûra-i Devlet'te tartışılarak kabul edilen Âsar-ı Atika Nizamnâmesi 37 madde halinde yürürlüğe girer. Buna göre, ülke topraklarında ortaya çıkarılan tüm arkeolojik eserler devlete aittir, hiçbir şekilde pay edilemez, yurt dışına çıkarılamaz.

1885

- 15 Aralık: İsmail Galib'in ölümü. İstanbul. Üsküdar, İskele Camisi haziresindeki türbesinde yatmaktadır (dğm. 11 Kasım 1847, İstanbul).
- Elbise-i Atika, Les Anciens Costumes Musée des costumes turcs de Constantinople/J.G. Brindesi, Paris.

1886

- Almanya Büyükelçisi J.M. von Radowitz, 1878-79 ve 1882 yıllarında Troya'da bulunmuş olan malzemeyi İstanbul'da satın alır.
- C. Humann, arkeolojik malzemeyi Almanya'ya götürmek için izin istemesi üzerine, Sultan Abdülhamid; istenen eserlerin öncelikle müze idaresi tarafından incelenip, ayrıldıktan sonra, bunlardan âdi ve değersiz taşların Berlin Müzesi'ne verilmesi yolunda irade bildirir.
- Le Musée Sainte-Érène à Constantinople, Antiquités, grecques, gréco-romaines et byzantines, Revue Archéologique, s., 237-263/Albert Dumont. Aya İrini'de açılan ilk Osmanlı Müzesinin kataloğudur.

1887

- 24 Mart: Sayda'da bazı lahitler bulunduğu ilişkin bir rapor İstanbul'a gelir.
- 18 Nisan: Osman Hamdi Bey, yanında müze uzmanı Demosten Baltacı olduğu halde Beyrut'a hareket eder.
- 30 Nisan: Osman Hamdi Bey Sayda kazısına başlar. Kazı, 20 Haziran'a kadar sürecektir.
- 20 Haziran: Sayda Kral Nekropolü kazısı tamamlanır.
- 26 Temmuz: Osman Hamdi Bey, Maarif Nezâretine yazdığı bir yazıda, İstanbul'a getirdiği lahitlerden söz ederek yeni bir müze binasına ihtiyaç duyulduğunu belirtir. Çinili Köşk (Müze-i Hümayun) karşısına yapılacak yeni bir bina için mimar A. Vallaur'y'nin projesini de bu yazıya ekler.
- Sayda (Beyrut Vilayeti) Kral Nekropolü kazısı Osman Hamdi Bey tarafından yapılır. 30 Nisan-20 Haziran tarihleri arasında, yanında müze görevlisi Demosten Baltacı olduğu halde Nekropolü açan Hamdi Bey 21 adet lahdi özenle gün ışığına çıkarır. Tabnit Lahdi üzerinde bulunan Fenike yazısının bir kopyasını Fransa'ya, E. Renan'a gönderir. Renan, yazıyı hemen okuyup çevirisini Hamdi Bey'e gönderir.

- Kazıda bulunan, İskender Lahdi, Satrap Lahdi, Tabnit Lahdi ve Ağlayan Kadınlar Lahdi ile birlikte, toplam 21 lahit İstanbul Müze-i Hümayun'a taşınır. Bir süre açıkta kalan lahitler yeni bir müze binasının yapılmasını zorunlu hale getirir ve bir süre sonra Çinili Köşk'ün karşısına yeni bir müze binası yapılır.

1888

- 20 Mart: İstanbul'da yeni yapılacak Müze-i Hümayun Binası'nın iki katlı olması hususunda padişah onayı verilir.

1889

- 13 Mayıs: Müze-i Hümayun Nizamnâme-i Dahili'si yürürlüğe girer.
- Kayser II. Wilhelm'in İstanbul'a gelişi. Hohenzollern yatıyla Dolmabahçe Sarayı önüne gelen Alman konuklar, sarayın Muayede Salonu'nda dinlenip arabayla Yıldız Şale Köşkü'ne geçerler. Aynı gün Ayasofya ve Sultanahmet camileri gezilir. Ertesi gün (3 Kasım Pazar) Beyoğlu'ndaki Protestan Kilisesi'nde törene katılan Kayser, Alman Sefareti, Alman Hastanesi, Topkapı Sarayı (özellikle Hazine Dairesi)'ni gezer. 4 Kasım Pazartesi günü Kâğıthane'ye kadar atla gezinti yapılır ve Mekteb-i Harbiye ziyaret edilir. Bu sırada İmparatoriçe Kapalıçarşı'da alışveriş yapmaktadır. O akşam Sultan Abdülhamid'e üzeri tuğralı bir Mauser tüfek hediye eden Kayser'e Osmanlı İmtiyaz Nişanı sunulur. Söz konusu tüfek şimdi Harbiye Askeri Müze'dedir. 5 Kasım Salı günü, deniz yoluyla Bakırköy, Yedikule ve Eyüp ziyaretleri yapılarak Yıldız'a dönülür. II. Wilhelm ve heyeti 6 Kasım Çarşamba günü akşamı İstanbul'dan ayrılarak ülkelerine dönerler.
- Müze-i Hümayun Nizamnâme-i Dahilisi.

1890

- Bu yıl ölen H. Schliemann, Troya'da bulduğu hazineyi Berlin'e götürmüş, ölümünden az önce Berlin Ulusal Müzesi'ne armağan etmişti.
- *Takvim-i Meskûkât-ı Osmaniyye*, Âliyye-i Osmaniyyenin Bidayet-i Teesüstünden Beri Darb ve İhraç Olunan Meskûkât ve Madalyaların Nevi ve Cins ve Tarifatiyle Mâlümat-ı Tarihiyyesini Mutazammındır/İsmail Galib, Konsantniyye.

1891

- 13 Haziran: İstanbul'da yeni Âsar-ı Atika Müzesi'nin açılışı. İlk müze binası olan Çinili Köşk ile Topkapı Sarayı arasında, mimar A. Vallaury tarafından inşa edilen bina, daha sonra yapılan eklerle genişletilmiştir. Tamamlanan bina, bugünkü arkeoloji müzesinin kuzey-güney yönde uzanan orta bloğudur. A. Vallaury'nin tasarımına göre inşa edilen bu blok yetmediğinden, daha sonra diğer iki blok eklenecektir. Özellikle 1887 Sayda kazılarında bulunan lahitler yeni bir müze binasının yapılmasını zorunlu hale getirmiş, ertesi yıl yeni binanın iki katlı olması için padişah onayı alınmıştır. Çinili Köşk'ün karşısında tek blok halinde inşa edilen yeni müze binası önceleri "Lahidler Müzesi" adıyla anılmıştır. Müzenin giriş ücreti 2,5 kuruştan 5 kuruşa yükseltilir ve bu ücret 1921'e kadar aynı kalır. Bu binanın da yetersiz kalması üzerine, 1898'de kuzeyine bir blok daha eklenmiştir.
- Çinili Köşk, yeni bir düzenlemeyle Çini Müzesi'ne dönüştürülürken, hemen yakınında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden boşalan bina, Eski Şark Eserleri Müzesi olarak düzenlenir.

1892

- 12 Ağustos: Moskava'da yapılan ve 15 Ağustos'a kadar süren Arkeoloji Kongresi'ne Osmanlı Devleti adına Âsar-ı Atika Müzesi müdür muavini Halil Edhem Bey katılır.
- İngiltere'ye resmi bir yazı gönderen Osmanlı Devleti; Kıbrıs'tan antika eser çıkarılmasının bütünüyle yasaklanmasını ister.
- *Meskûkât-ı Türkmaniye Kataloğu*/İsmail Galib, İstanbul.
- *Takvim-i Meskûkât-ı Selçukkiyye*, Selaçika-i Rum Tarafından Darb ve İhraç Olunan Meskukat ile Diğer Bazı Hükûmât-ı Sagire Sikkelerinin Envayıle Tarifâtını ve Malumat-ı Tarihiyyesini Mutazammındır/İsmail Galib, Mihran Matbaası, Kostantiniyye, 1971 (2), Başnur Basımevi, Ankara.

1893

- 3 Ağustos: Hz. Ali'nin kaleminden çıktığı söylenen Kadir Suresi yazılı bir levha Osmanlı Hükümeti tarafından. Perpinyani adlı kişiye ödeme yapılarak satın alınır. Aynı kişi 1875'te Hz. Muhammed'in mektuplarından birisini Osmanlı Hükümeti'ne satmıştı.
- Hıristiyanlığın ilk yıllarına ait yazıtlı bir mermer İstanbul Müzesinden çıkarılıp, armağan olarak Papa'ya gönderilir.

- *Müze-i Hümayun Lühud ve Mekâbir-i Atika Kataloğu*/İsmail Galib, Mihran Matbaası, İstanbul, 1310, 1900 (2).
- *Müze-i Hümayun Meskûkât-ı İslâmiyye Kısımından Meskûkât-ı Türkmaniye Kataloğu*, Benî Artuk, Benî Zengi, Fürû-ı Atabekiyeye, Mülûk-ı Eyyubiye-i Meyyafarikîn/İsamil Galib, Mihran Matbaası, Konstantniye.

1894

- Suriye, Kadeş'te Tel Nebî Mend'de F. Gautier başkanlığında Müze-i Hümayun kazısı. Toprak ve bakır kaplar İstanbul Müzesi'ne gönderilir.
- Sultanahmet'te, İbrahim Paşa Sarayı yanında bulunan ve "Çadır Mehterhânesi" adıyla bilinen bina depremde hasar görünce, bu binadaki Yeniçeri Müzesi, Vezneciler'deki bir binanın ikinci katına taşınır. İki yıl sonra, yine Sultanahmet'te, Ziraat, Orman ve Maadin Nezâreti binası yanında, "Yeniçeri Müzehânesi" olarak yapılacak binaya taşınacaktır.
- *Müze-i Hümayun Âsar-ı Heykeltraşî Kataloğu*, Kadim Yunan, Romen, Bizanten ve Frenk Devletleri, Mihran Matbaası, İstanbul 1311.
- *Müze-i Hümayun Meskûkat-ı Kadime-i İslâmiyye Kataloğu*, Samaniyan ve Bizantin Tarzındaki Sikkeler, Hulefây-ı Emeviyye ve Abbasiye Meskukatı, Fürû-ı Abbasiyeden Benî Tolun, Benî İhşid, Âl-i Saman, Benî Hamdan, Âl-i Büveyh, Benî Mervan Meskukat/ İsmail Galib, Mihran Matbaası, Konstantniye.

1895

- İstanbul'da Bahriye Müzesi kurulur.
- Yedikule Hisarı, Müzeler Umum Müdürlüğü'ne bağlanır.
- *Musée Imperial Ottoman*/J.H. Mordtmann, Constantinople.

1896

- 28 Ocak: Eski Eserler Nizamnâmesi yürürlüğe girer.
- Bergama'dan Berlin'e giden eserler için Müze-i Hümayun Müdürü Osman Hamdi Bey yazışmalar yapmış, eserlerin geri verilmesi yönünde görüşünü belirtmiştir.
- Müze'den çıkarılan yedi parça eser, Fransa'nın İstanbul Büyükelçisi huzurunda Louvre Müzesi Müdürü Özi'ye verilir.

1897

- 31 Ağustos: Deniz Müzesi kurulur. Kasımpaşa, Tersane-i Âmire (bugünkü Taşkızak)'nin Nakkashâne Binası'nda kurulmuştur. Sultan II. Abdülhamid'in 21. cülûs yıldönümü dolayısıyla, Kasımpaşa, Camialtı'ndaki Tersane-i Âmire'nin Nakkashâne Binası'nda "Bahriye Müze ve Kütübhânesi" adı altında bir müze kurulur. Arif Hikmet Paşa ve Yüzbaşı Süleyman Nutkî Bey'in çabalarıyla kurulan müzehâne, daha sonra "müze âmirliği" olarak anılır. 1933'te aynı semtte Zindanarkası Kapısı girişinde, bir başka binaya taşınan müze "Bahriye Müzesi Müdürlüğü" adıyla anılacaktır. 1934'te Dolmabahçe Camisi'nin yeniden düzenlenmesiyle, 27 Eylül 1948 günü "Deniz Müzesi Arşiv Müdürlüğü" adıyla burada açılır. 27 Eylül 1961'de Beşiktaş Maliye Binası'nda "Deniz Müzesi" adıyla yeniden açılır.
- Yedi maddelik bir kararname ile, arkeoloji de dahil olmak üzere, ilmi araştırma için izin isteyenlerin ilgilendikleri sahadaki uzmanlıklarını belgelemeleleriyle Dahiliye Nezareti'nden tavsiye mektubu almaları zorunlu kılınır.
- Sultanahmet'te "Yeniçeri Müzehânesi"nin kuruluşu. İbrahim Paşa Sarayı yanında "Çadır Mehterhânesi" adı verilen bina 1894 depreminde hasar görünce, binadaki Yeniçeri Müzesi, Vezneciler'deki bir binanın ikinci katına taşınır. Müzenin uygunsuz bir yerde bulunması Sultan II. Abdülhamid'i rahatsız etmiş ve yeni bir müze kurulması aşağıdaki belge içeriğinde emredilmiştir:
- "Cennetmekân Sultan III. Selim hazretlerinin saltanat döneminden bugüne kadar, Yeniçeriler de dahil olmak üzere, her sınıftan askerlerin giymiş oldukları kıyafetlerin sergilenmesine mahsus bir müze tesis edilmektedir. Hâlen hususi bir mahalde teşhir edilmekte bulunan Yeniçeri kıyafetleri de oraya nakledilmeli ve bunun için Gülhâne'de tesbit edilecek münasib bir yerde tek katlı bir bina yapılmalıdır. Keyfiyetin, Müze-i Hümâyun Müdürü Hamdi Beyefendi hazretlerinden dahi gerekli bilgiler alınmak suretiyle, hükümetçe değerlendirilerek varılacak kararın mazbata ile saraya arzı Padişahımız efendimiz hazretlerinin emir ve iradeleri icabındandır" (Yıldız Sarayı Hümâyunu, Baş Kitabet Dairesi, Saray Başkatibi Tahsin. Başbakanlık Osmanlı Arşivi. İrade Hususi, 124, 5 Ra. 1315). Müze, kısa bir süre sonra Gülhâne'de değil fakat eski yerine yakın, Ziraat, Orman ve Maadin Nezareti Binası yanında, "Yeniçeri Müzehânesi" olarak inşa edilen binaya taşınır.

1898

- 1 Eylül: Sultan II. Abdülhamid'in cülûs yıldönümü dolayısıyla tebrik ve törenler.

- İstanbul Müze-i Hümayun Binası'nın kuzey kesimine eklenecek yeni bloğun temeli atılır. Bu binanın inşaatını, A. Vallaury'nin projesine göre Philippe Bello yürütecektir. Güneydeki blok daha sonra eklenecektir.
- 19 Ekim: Kayzer II. Wilhelm Arkeoloji Müzesi'ni gezer.
- Müze-i Hümayun Âsar-ı Himeyriye ve Tedmüriye Kataloğu, Mihran Matbaası, İstanbul 1315.

1899

- 13 Mayıs: Âsar-ı Atika Müzesi'nin yetersizliği nedeniyle, ek bina yapılması konusunda Padişah emri. İrade şöyledir: "Aydın vilayetinin Milas kazısında eski tapınak harabesinde yapılan kazı neticesinde bulunup Müze-i Hümayun'a naklolunmuş olan gayet kıymetli bir çok eski eseri mevcut müze binasının, almayacağı anlaşılmıştır. Bunların konulması ve sergilenmesi için evvelce de tebliğ edildiği üzere Çinili Köşk'ün yanındaki set üzerinde yeni bir dairenin inşa edilmesi Padişah efendimiz hazretlerinin emir ve iradeleri gereğidir." (Yıldız Saray-ı Hümayunu, Baş Kitabet Dairesi, Saray Başkâtibi Tahsin. 31 Mayıs 1899, Başb. Osm. Arş. İrade Hususi, 54, 20N, 1317, V. Engin, s.130).
- Konya'da ilk müze, Mekteb-i İdadi Bahçesi'nde Müze-i Hümayun Şubesi olarak açılır.

1900

- Sultanahmet'te Yeniçeri Müzesi açılır.
- *Müze-i Hümayun Asâr-ı Misriye Kataloğu*, Çev. A. Vahid, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1317.
- Müze-i Hümayun Lûhud ve Mekâbir-i Atika Kataloğu, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1317 (2).

Kaynaklar

Abdurrahman Şeref, Bâb-ı Âli Harikeleri, *Tarih-i Osmanî Ercümeni Mecmuası*, Sene 1327, cüz. 7, s., 446-450.

Abdülhak Şinasi, Bizde Müzeciliğin Başlangıcı, *Ülkü*, Eylül 1933, s. 132-137.

Ahmed Lütfi, *Vak'anüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi*, Haz. Münir Aktepe, c. X (1968), c. XI (1969), Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.

_____, *Vak'anüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi*, c. II, IV, VI, Haz. A. Hazerfen, Tarih Vakfı-Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999; c. X (1968), c. XI (1988), c. XII (1989), c. XIII (1990), c. XV (1993), Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.

Basiretçi Ali Efendi, *İstanbul Mektupları*, Haz. Nuri Sağlam, Kitabevi, İstanbul 2001.

CAN, Selman, *Osmanlı Mimarlık Teşkilatının XIX. Yüzyıldaki Değişim Süreci ve Eserleri ile Mimar Seyyid Abdülhalim Efendi*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi. İstanbul 2002.

- _____, „XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Mimarlığına Damgasını Vurmuş İki İsim: Seyyid Abdülhalim Efendi“, *IX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, 21-23 Nisan 2005, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2006, s., 121-127.
- CEZAR, Mustafa, *XIX. Yüzyıl Beyoğlusunu*, Akbank Yayını 1991. İstanbul.
- ÇAL, Halit, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Eski Eserler Kanunları“, *Prof. Dr. Kazım Yaşar Koprıman’a Armağan*, Ankara 2003, s., 234-270.
- DANIŞMEND, İsmail Hâmi, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. 4, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972.
- HOCAOĞLU, Mehmed, *Abdülhamid Han’ın Muhturaları*, Oymak Yayınları, İstanbul (tarihsiz).
- KAYRA, Cahit-ÜYEPAZARCI, Erol, *İkinci Mahmut’un İstanbul’u*, Bostancıbaşı Sicilleri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı Yayını. No. 8, 1992.
- NASIR, N., *Türk Mimarlığında Yabancı Mimarlar Üzerine Bir Deneme*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1991.